

Nya regler om företagsbot innebär skärpta regler för större företag

Den 1 januari 2020 trädde nya regler om företagsbot i kraft. Reglerna förväntas leda till en mer effektiv, modern och ändamålsenlig lagstiftning och innebär i korthet att lagstiftningens tillämpningsområde utvidgas och att maxbeloppet höjs från 10 miljoner kronor till 500 miljoner kronor.

Lagstiftning om företagsbot infördes för första gången i svensk rätt år 1986. Anledningen var att lagstiftaren ville komma till rätta med brott i näringsverksamhet. Eftersom det inte enligt svensk rätt är möjligt att hålla ett företag straffrättsligt ansvarigt, utgör företagsboten istället en så kallad särskild rättsverkan av brott. Reglerna gäller för företag som bedriver yrkesmässig verksamhet i Sverige.

Enligt nu gällande regler gäller följande förutsättningar för att ett företag ska kunna åläggas företagsbot. Det ska för brottet vara föreskrivet strängare straff än penningböter och brottet ska ha begåtts i utövningen av i) näringsverksamhet, ii) sådan offentlig verksamhet som kan jämföras med näringsverksamhet, eller iii) annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget. Förutom att något av ovan kriterier ska vara uppfyllda krävs också att i) företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller att ii) brottet har begåtts av en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller att fatta beslut på dess vägnar, eller en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Utvidgat tillämpningsområde

Av vad som anges ovan framgår att reglerna om företagsbot nu även omfattar viss offentlig verksamhet, vilket innebär en utvidgning av reglernas tillämpningsområde. Syftet med denna utvidgning har sannolikt varit att täppa igen luckor i lagstiftningen som medfört att brott begånget vid utförande av samma typ av verksamhet tidigare behandlats olika beroende på om verksamheten bedrivits i offentlig eller privat regi. Med den förändring som nu skett kan offentliga aktörer som bedriver verksamhet som kan jämföras med näringsverksamhet åläggas företagsbot. Vidare omfattas nu även annan verksamhet ett företag bedriver av reglerna, under förutsättning att brottet varit ägnat att leda till en förbättrad ekonomisk ställning för företaget.

Förhöjt maxbelopp

Ytterligare en förändring i förhållande till tidigare lagstiftning är att maxbeloppet höjts från 10 miljoner kronor till 500 miljoner kronor. Sannolikt beror höjningen bland annat på den kritik den svenska lagstiftningen fått från internationellt håll på grund av det jämförelsevis låga maxbeloppet. Man menade att reglerna var ineffektiva och oproportionerliga så tillvida att de, mot bakgrund av det låga maxbeloppet, riskerade att drabba mindre och medelstora företag hårdare än större företag med god ekonomi.

Fastställande av företagsbotens belopp

Enligt de nya reglerna om företagsbot har även en förändring skett av på vilket sätt företagsbotens storlek bestäms. Bedömningen sker i tre steg. Det första steget är att fastställa ett sanktionsvärde utifrån den samlade brottslighet som föranleder företagsboten. Särskild hänsyn tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt dess förhållande till verksamheten. Vidare har det betydelse om företaget tidigare har ålagts att betala företagsbot. Sanktionsvärdet fastställs till ett belopp mellan 5 000 kronor och 10 miljoner kronor.

Det andra steget medger att företagsbotens storlek kan höjas med hänsyn till företagets finansiella ställning (s.k. förhöjd företagsbot) om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor och det är fråga om ett större företag.

Börsnoterade bolag anses alltid vara större företag. För onoterade bolag gäller att två av följande tre rekvisit ska vara uppfyllda för att bolaget ska anses vara ett större företag.

- i) Medelantalet anställda i företaget har under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 50.
- ii) Företagets redovisade balansomslutning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 40 miljoner kronor.
- iii) Företagets redovisade nettoomsättning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 80 miljoner kronor.

Flertalet företag inom byggbranschen är således enligt lagens definition att betrakta som större företag, för vilka reglerna om förhöjd företagsbot kan bli tillämpliga. Hur stor den förhöjda företagsboten blir beror på hur pass stark företagets ekonomiska ställning är. Utgångspunkten för bedömningen är företagets egna kapital, men även andra faktorer kan vägas in, såsom t.ex. företagets soliditet.

Lagstiftaren har i förarbetena till lagstiftningen angivit som tumregel att den förhöjda företagsboten bestäms till högst tre gånger sanktionsvärdet, om det egna kapitalet uppgår till mellan 100 miljoner kronor och 500 miljoner kronor. Därefter sker en gradvis ökning i förhållande till det egna kapitalet och maxbeloppet om 500 miljoner kronor i företagsbot är i huvudsak förbehållet företag vars egna kapital överstiger 70 miljarder kronor. Eventuella koncernstrukturer beaktas inte.

För att förhöjd företagsbot ska komma ifråga krävs, i enlighet med vad som angivits ovan, att sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor. En tillämpning av reglerna förutsätter således att det är fråga om allvarlig brottslighet.

Slutligen prövas i det tredje och avslutande steget huruvida skäl finns att sätta ned eller efterge företagsboten. Sådana skäl kan finnas om företaget försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet eller om företaget frivilligt angett brottet. Andra skäl är om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan vilket medför att den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng eller om det finns särskilda skäl. Vidare har genom den nya lagstiftningen införts en möjlighet att sätta ned eller efterge företagsboten på den grunden att företagets ägare eller innehavare döms till påföljd för brottet och den samlade reaktionen därav skulle bli oproportionerligt sträng.

Företagsbot genom strafföreläggande

De nya reglerna har även inneburit en höjning av det högsta belopp åklagaren har möjlighet att utförda strafföreläggande på, från 500 000 kronor till tre miljoner kronor. Bruket av strafföreläggande är emellertid främst förbehållet situationer då parterna är överens. För det fall företaget inte godkänner företagsbot genom strafföreläggande finns alltid möjlighet att få saken prövad i domstol.

Ett nyligen uppmärksammat fall avsåg en arbetsplatsolycka på en byggarbetsplats vilken resulterade i att en arbetstagare omkom. Olyckan inträffade som en följd av att byggarbetsmiljösamordnaren för utförande av arbetet (BAS-U) brustit i sin kontroll och sina instruktioner till de arbetstagare som utförde arbete på byggarbetsplatsen. Bristen medförde att den anställda ansågs ha brutit mot gällande arbetsmiljölagstiftning. Eftersom byggbolaget inte ansågs skäligen ha gjort vad som ankommer på dem för att förhindra brottet, ålades byggbolaget genom strafföreläggande en företagsbot om två miljoner kronor.

Fallet illustrerar vikten av att arbeta förebyggande och av att ha rutiner på plats för uppföljning och kontroll av att gällande lagstiftning följs i alla delar av organisationen. Kraven på förebyggande arbete är högt ställda, och för att undvika ansvar eller för att möjliggöra jämkning gäller att instruktioner och

säkerhetsföreskrifter måste vara allvarligt menade och syfta till att förhindra just den typen av brott det är fråga om.

Det finns naturligtvis alltid anledning att ta frågor om förebyggande av brott i näringsverksamheten på allvar. Skärpningen av reglerna om företagsbot innebär emellertid att de ekonomiska incitamenten för att arbeta systematiskt och proaktivt med dessa frågor nu är större än någonsin.

Tove Nilsson, biträdande jurist på Foyen Advokatfirma
tove.nilsson@foyen.se

Alexander Wallin, biträdande jurist på Foyen Advokatfirma
alexander.wallin@foyen.se

Som medlem i SBR har du tillgång till 15 minuters fri rådgivning hos Foyen Advokatfirma. Rådgivningen når du på 08-506 184 00.